

प्रश्न १: ओव्यांचा अर्थ सांगा

1. येहलोक अथवा परलोक|दोहीकडे सारखाची विवेक| दीर्घसुचनेचे कौतुक| कळले पाहिजे|| (१८-७-६)
प्रपंच असो अथवा परमार्थ, समर्थ म्हणतात की, दोन्हीकडे सारासार विचार करून , विवेकाने वागले तरच भाग्य उजळते. फक्त तत्कालीन फायदा न बघता, भविष्याची योजना दूरदर्शीपणे आखली पाहिजे. आत्ता कष्ट केले तरच भविष्यात यश मिळेल, म्हणून दूरदृष्टीचे महत्व कळले पाहिजे.
2. विचारे येहलोक परलोक| विचारे होतसे सार्थक| विचारे नित्यानित्यविवेक| पहिला पाहिजे|| (१८-७-२०)
The way you think, you become. आपले विचारच आपल्याला घडवत असतात. एखाद्या गोष्टीकडे/घटनेकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन आपली प्रगती/अधोगती ठरवतो. केवळ विचारांनी इहलोक किंवा परलोक साधता येतो. खरे खोटे शोधण्याचा विचार नेहमी केला पाहिजे.
3. विवेकेवीण जो भाव| तो भावची अभाव| मूर्खस्य प्रतिमा देव| ऐसे वाचन|| (१८-८-१६)
काही लोक इतर मागे लागले म्हणून देवाच्या/बुवाबाजीच्या मागे लागलेले दिसतात. तेथे त्यांचा स्वतःचा विचार, सत्यता पडताळून पाहण्याची वृत्ती नसते. असतो केवळ अंधविश्वास. अश्या ठिकाणी कितीही भाव/भक्ती असली तरी काय उपयोग? नजीकच्या काळात आलेल्या 'देऊळ' या चित्रपटात याविषयी बोलके भाष्य केले आहे.
4. प्रचीतीविण जे केले| ते ते अवघे व्यर्थ गेले| प्राणी कष्टाकष्टेची मेले| कर्मकचाटे|| (१८-८-२०)
विज्ञानामध्ये कोणताही सिद्धांत प्रयोगांनी सिद्ध होईपर्यंत खरा मानण्यात येत नाही. तसेच अध्यात्मात किंवा जीवनात प्रचीती आल्याशिवाय त्याच्या मागे लागू नये. नाहीतर नुसतीच ढोर-मेहेनत होते. ब्रह्माची/त्या एका सत्याची प्रचीती आल्यावर कर्माच्या बंधनातून मुक्त होता येते.

प्रश्न २: द. १८-७ मध्ये “मानवाच्या परलौकिक कल्याणाइतकाच ऐहिककल्याणाचा विचार प्रभावीपणे मांडलेला दिसतो” या विधानाची सत्यता १० ओळीत स्पष्ट करा

समर्थांच्या मते जे गुण परमार्थासाठी लागतात ते प्रपंच चालवण्यासाठी पण अत्यंत आवश्यक आहेत. विवेक, सारासार विचार जर ठेवला नाही तर यश मिळत नाही. विवेक न वापरता कोठेही श्रद्धा ठेवली तर त्याचा काही उपयोग नाही. प्रपंचात कष्टाशिवाय फळ नाही. दूरदृष्टीने आत्ता खूप कष्ट करून भविष्याच्या सुखाची सोय करता येते. असा दूरदर्शीपणा परमार्थाच्या वाटेवर पण जरूरी असतो. प्रपंचात द्रव्य साठवले तर भविष्यात उपयोग होतो तसेच परलोक साधण्यासाठी परमार्थ उपयोगाचा असतो. अश्या दोन्ही पद्धतीने

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

स्वाध्याय परिचय- ११ जनस्वभावनिरूपण, अंतर्देवनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

संचय केला नाही तर जीवन व्यर्थ होय. जन्मोजन्मी त्यास मग वेदना भोगाव्या लागतात. त्यामुळे कष्ट करून व विवेकाने वागणे दोन्ही लोकांच्या प्राप्तीसाठी आवश्यक आहे.

प्रश्न ३: तीर्थक्षेत्रापेक्षा सत्संगाची महती अधिक असल्याचा विचार द. १८-८ मध्ये कशाप्रकारे मांडण्यात आला आहे? (१० ओळी)

प्रचलित समजानुसार अनेक देव मानले जातात. त्यापैकी ब्रह्मा-विष्णू-महेश हे प्रमुख. पण यांच्यावरही जो राज्य करतो तो अंतरात्मा असतो. त्याला लोक विसरतात आणि देव शोधायला तीर्थक्षेत्री जातात. तेथे त्यांचा साहजिकच भ्रमनिरास होतो. देव दगडा-पाषाणात नसून अंतरंगात शोधण्याची गोष्ट आहे. उगाच वणवण करून बाहेर देव भेटणार नाही, त्याचा शोध स्वतःच्या आत घ्यायचा असतो. मग त्यासाठी सत्संग हा मार्ग आहे. संतसंगतीने अनेक लोकांना देव सापडला आहे असे समर्थ म्हणतात. हे विचाराचे, विवेकाने शोध घेण्याचे काम आहे. जे असे विचारवंत नसतात ते भ्रमिष्टासारखे तीर्थक्षेत्री देव शोधात बसतात. या धर्तीचे एक गाणे आहे - “कुठे शोधिसी रामेश्वरी अन् कुठे शोधिसी काशी, हृदयातील भगवंत भुकेला...”

प्रश्न ४: “खरा देव कोणता?” याबद्दल १८-८ मध्ये समर्थानी व्यक्त केलेले विचार लिहा

खरा देव दगडात, धातूत, तीर्थक्षेत्री नसतो. तो प्रत्येकाच्या अंतरंगात असतो. त्याचा शोध विवेकाने घ्यावा लागतो. सामान्यजन तीर्थक्षेत्राची पायपीट करून थकतात, देव न सापडल्याने कष्टी होतात. त्यांनी तो मार्ग सोडून सत्संगाचा, विवेकाचा मार्ग धरला पाहिजे. संत मार्गदर्शन करतात त्याप्रमाणे अंतरंगाचा शोध घेणे आवश्यक आहे. देवाची मूर्ती पाहून, त्यामागची मूळ कल्पना काय आहे याचा विचार करून, जो आत्म्यापर्यंत पोहचतो तो खरा विवेकी होय.

प्रश्न ५: ३ ओव्यांची १८-७ मधून निवड व त्याची करणे

1. जनाचा लालची स्वभाव| आरंभी म्हणती देव| म्हणिजे मला काही देव| ऐसी वासना|| (१८-८-१)
लोकांना देव हा भक्तीसाठी नको असून स्वार्थ साधण्यासाठी पाहिजे असतो. नवस बोलणे म्हणजे तर सौदाच असतो. ही ओवी लोकांची खरी मनोवृत्ती बाहेर आणते.
2. कष्टेवीण फळ नाही| कष्टेवीण राज्य नाही| केल्याविण होत नाही| साध्य जनी|| (१८-८-३)
‘असेल हरी तर देईल खाटल्यावरी’ अशी मनोवृत्ती दिसून येते. भक्तिमार्गाचा पुरस्कार करणाऱ्या सर्थांनी खोट्या अपेक्षांवर ताशेरे ओढले आहे. देव, भाग्य आहे म्हणून काहीही आयते मिळणार नाही, कष्ट हे करावेच लागणार. प्रपंच आणि परमार्थ यात निष्क्रियतेला स्थान नाही.

|| जय जय रघुवीर समर्थ ||

3. आधी कष्टाचे दुःख सोसती। ते पुढे सुखाचे फळ भोगती। आधी आळसे सुखाविती। त्यासी पुढे दुःख॥ (१८-८-५)
- बहिणाबाई यांनी म्हणाल्याप्रमाणे 'आधी हाताला चटके, तेंव्हा मिळते भाकर'. शिवाय असेही आपल्याला माहिती आहे की 'टाकीचे घाव सोसल्याशिवाय देवपण येत नाही'. जे आधी कष्ट करीत नाहीत, आयते मिळालेले फक्त उडवतात त्यांची नंतर अधोगती झालेली दिसते.